

Pásztoremberek

Kunkovác László
Pásztoremberek

Nem lehet jövője annak a nemzetnek, amely nem ismeri, nem becsüli a múltját! Ez a mondat a vezérgondolata ennek a kötetnek, amelybe a szerző, a Magyar Örökség-díjjal kitüntetett Kunkovác László ötven év munkáját gyűjtötte össze pusztulóban levő ősfoglalkozásunk, a pásztorélet területéről. A gyönyörű kiállítású könyvet lapozgatva nehéz eldönteni, hogy az fotóművészeti album, vagy egy néprajzi témájú tudományos munka, de talán mindkettő.

Régóta tudjuk, hogy a fotóművész szerző munkásságával teljesen új szakterületet teremtett, amit ő egyszerűen csak etnofotográfiának nevez, és magát sem néprajzkutatónak, hanem etnofotográfusnak tartja. A könyv képeit kísérő szövegben sem kívánja a tudomány köntösébe öltöztetni azt, amit tesz. Keresetlen szavakkal, élményszerűen számol be tapasztalatairól és a pásztorokkal való találkozásokról, tényekről és sorsokról. Végül is nem csinált ő mást, csak következetesen végigjárta kijelölt útját, nyitott szemmel figyelte a pásztoremberek mindennapi életét, és dokumentálta azt. Így vált a kötet az ismeretek olyan tárházává, amely túltesz a néprajzi tárgyú lexikonokban leírtakon is. A szerző módszere roppant egyszerű. Azt vallja, hogy nem elég felkeresni, meglátogatni a pásztorokkal foglalkozókat, és mindazokat, akiknek a pásztorülethez közik van, hanem a kapcsolatba lépést követően meg kell találni velük a hangot. Vagyis azonosulni kell velük, hogy ne idegenként, hanem maguk közé valóként, sőt mi több, régi ismerősként, barátként kezeljék a fotóst, aki életüket, életmódjukat, szokásaikat, kultúrájukat kutatja és mindezt meg is örökíti. Valamennyi könyvben szereplő képen látszik, hogy azok nagyon is bensőséges kapcsolatok kialakulása után készültek. Akkor exponált a gép, amikor az objektív előtt állók már levetkőzték tartózkodásukat, nem pózoltak, hanem magukat adták. És ennek az lett az eredménye, hogy a könyv lapjairól ránk tekintő valamennyi arc keménységet és őszinteséget sugároz, mint ahogyan őszinték és kemények maguk a pásztoremberek is. Úgy gondolom, hogy éppen ezek a portrék jelentik azt a pluszt, amellyel ez a kötet jóval többet mond egy szokványos néprajzi témájú szakkönyv-

nél, így nemcsak szakembereknek szól, hanem minden más érdeklődőt is megszólíthat. A fotókon ugyanis a modellt álló pásztorok gyakran barázdák szántotta arcáról egész életet, sorsok olvashatók le, amelyeket szavakkal elmondani lehetetlen vállalkozás lenne.

Kunkovác László néprajzi gyűjtőmódszerét a nagy elődeitől, Herman Ottótól és a Györffy Istvántól leste el. Rájött, hogy nem elegendő a helyszíneknek, az építményeknek, az eszközöknek és a mesterségeknek a megismerése, leírása és megörökítése. Mélyre ható tapasztalatokat csak és kizárólag maguktól a pásztoroktól szerezhethetünk, akik ebbe az ősi foglalkozásba születtek, és tapasztalataikat apáiktól, nagypapáiktól örökölt évszázados tudásra építették. Mivel a szerző már kora gyermekkorában megtapasztalhatta a paraszti lét nehézségeit, megismerhette az egyszerű vidéki emberek észjárását, nem okozott számára gondot, hogy mindenféle máz nélkül, egyszerűen közelítse meg azokat a pásztorokat, akiket a rideg pusztai élet nehézségei öntörvényű kasztkobba tömörítették. Azok, akik életüket a pusztán töltik, az élet hamar megadja a túlélés és a tisztánlátás képességét, így még a bizalmatlannak mondott pásztorok is hamar elfogadták, maguk közül valónak érezték a messziről jött embert, aki fényképezőgéppel érkezett közéjük.

A kötet monográfiaszerűen jár körbe mindent, aminek bármilyen köze volt a pásztorülethez. Nemcsak a juhászok, kondások, gulyások, csikósok mindennapi életét tartotta boncolgatnivalónak, hanem mindazon hagyományos kézműves mesterséget is bemutatja, amelyeknek meghatározó szerepe volt a pásztorok életében. És mindezt nem az akadémikus leíró módon teszi, hanem élményszerűen, hiszen ő még személyesen ismerte azokat, akiknek neve, híre a pásztorok között ismert és elismert volt. Nem elégszik meg azzal, hogy bejárja az alföldi puszták pásztorszállásait, hogy részt vegyen a pásztorhagyományok számító nagy összejöveteleken, hogy felkutassa a már csak nyomokban létező dunántúli pásztorhagyományokat, hanem Kárpát-medencei kitekintésre is kalauzolja képeivel az olvasót, megismertetve vele a felvidéki, a délvidéki,

az erdélyi, a kárpátaljai pásztorok világát is. De még itt sem áll meg, továbbhalad kelet felé, hogy ízelítőt adjon az ősi keleti nomád pásztoréletből, nyilván azért, hogy fogalmunk legyen arról, hogyan élhettek ősünk az őshazában, és mi az, amit a mai napig megőriztünk ebből.

Tudja-e a tisztelt Olvasó, hogy mit jelentenek a következő szavak: bocskorpíz, tűzszerszám, kostökcacsok, botospányva, juhásztalyiga, vasaló vagy dranka? Van-e fogalma arról, hogy mit jelent a széjjelverés vagy a kiverés? Hallott-e már arról, hogyan főztek, milyen étkeket ettek a pásztorok a pusztában, hogyan pihentek, mivel töltötték szabadidejüket, miképpen és mibe öltözött a kondás, a juhász, a gulyás, a csikós? Milyen zenét, milyen táncot kedveltek? Aki olvasta Móricz Zsigmond az egykori paraszti létről szóló írásait, az talán felelni ezekre tud a kérdések egyikére-másikára, de valljuk meg, ezek a fogalmak már egy lassan feledésbe merült világhoz tartoznak, és kevés az esély arra, hogy a ma átlagembere nap mint nap találkozzon velük. De, aki mégis kíváncsi arra, hogy állattartó elődeink hogyan, miként éltek, annak ez a kötet kihagyhatatlan lehetőséget jelent.

Mert végül is mit tartalmaz ez a könyv? A múltunk egy darabját, amely napjainkban már lassan ködbe vész. A kötet képein szereplő pásztorok többsége már a túlvilági pusztákon tergeti a gulyát, legelteti a nyáját, vagy védi vigyázó szemmel a ménest. És velük együtt elmúlik az az értékes szubkultúra is, ami oly jellemző volt erre a világra. Ez a könyv nemcsak pótolhatatlan néprajzi értékek gyűjteménye, hanem egy utolsó percben készült dokumentum is egyik legősibb foglalkozásunkról, az ahhoz kapcsolódó életformáról és kultúráról, sőt ennél is tovább mennek, emberi sorsokról, életkekről.

E helyen is köszönjük Kunkovác Lászlónak azt az értékműtő tevékenységet, azt az élményt, amelyet e könyv segítségével megosztott velünk, és a Kiadónak, hogy vállalta ennek a nagyszabású munkának a gondozását.

(Kunkovác László: *Pásztoremberek*. Cser Kiadó, Budapest, 2013)

KALOTÁS ZSOLT